

Snellman – liian fiksu filosofiksi?

LAHTINEN, MIKKO (2006). *Snellmanin Suomi*. 312 s. Vastapaino, Tampere.

Vuonna 2006 vietettiin suomalaisen älykön, filosofi ja valtiomies Johan Vilhelm Snellmanin (1806–1881) syntymän 200-vuotisjuhlaa. Juhlavuoden aikana ilmestyi useita Snellmania koskevia perusteellisia teoksia, jotka yhdessä luovat yksityiskohtaisen ja kattavan kuvan suurmiehen elämästä, tuotannosta ja merkityksestä suomalaisen filosofian ja suomalaisuusaatteen kehitykselle. Kenties kiinnostavimman näistä teoksista on kirjoittanut vuoden 2007 tieteentekijäksi valittu filosofi ja valtio-opinut Mikko Lahtinen.

Kirjan nimi on osuva. Lahtinen ei ole pyrkinyt kirjoittamaan Snellmanin elämäkertaa, eikä myöskään varsinaista historiallista tutkimusta, vaikka teoksessa selvästi on kummankin aineksia. Kirja koostuu seitsemästä pääluvusta, joiden otsikot, yhtä lukuun ottamatta, viittaavat Snellmaniin filosofina ja yhteiskunnallisena vaikuttajana. Tästä huolimatta teos on yhtä lailla kuvaus 1800-luvun Suomesta ja ennen kaikkea suomalaisuusliikkeen nousuun ja toimintaan sisältyneistä moninaisista yhteiskunnallisista ja aatteellisista jännitteistä. Niiden kautta Lahtinen luo Snellmanista kuvan särmikkäänä ja intohimoisena älykkönä, joka haake aikalaisissa vertaistaan.

Lahtinen luonnehtii teoksensa tehtäväksi kuvata Snellmanin yhteiskunnallista vaikutusta siten kuin se ilmenee hänen filosofisen ja kirjallisen toimintansa kautta. Lahtinen nimeää Snellmanin praktiseksi filosofiksi, ”joka ei yritä rakentaa yleispäteväksi tarkoitettua filosofista järjestelmää, vaan pyrkii viemään filosofisen kritiikin ja kriittisen käytännön keskelle oman aikansa yhteiskunnallista liikettä ja todellisuutta” (s. 7). Lahtinen ei etsi todistuksia Snellmanin tieteellisistä saavutuksista filosofian alalla, tai noususta ”eurooppalaisen filosofian tähtitaivaalle” (s. 22). Sen sijaan hän keskittyy Snellmanin pyrkimyksiin ottaa kantaa aikakauden yhteiskunnallisiin kysymyksiin puheenvuoroissa, jotka tämä julkaisi omissa sanomalehdissään *Saimassa* ja *Litteraturbladissa*. Hyvin perusteltu näkökulma osoittaa, kuinka tiiviisti Snellmanin ajattelu liittyi yhteiskunnalliseen toimintaan ja aikakauden politiikkaan.

Teos on tyyliltään lennokas ja helposti lähestyttävä. Tekstissä on paljon tilaa Snellmanin omalle äänelle, jota sävyttävät halu edistää hallittua taloudellista liberalismia, huoli kansakunnan sivistyksen tasosta sekä vaatimus suomalaisen sivistyneistön kouluttamisesta. Vastoin romantiikan aatetta Snellman ei myöskään kääntänyt selkäänsä nopeasti lisääntyvälle luonnontieteelliselle tietämykselle, vaan uskoi valistuksen hengessä tieteseen ja punnittuun järkeen niin talouden kuin valtion asiainkin hoidossa.

Kirjoittaja itse käyttää merkittävää ääntä suhteuttaessaan Snellmanin terävää keskustelua aikakauden suuriin murroksiin ja opillisiin kiistoihin Suomessa. Lahtisen teksti on elävää ja oivaltavaa. Hän osoittaa erinomaista

kykyä tulkita kansallisfilosofiksi kanonisoidun Snellmanin ajattelua mielenkiintoisesti ja uusia näkökulmia avaten. Kuivakkaan fennomaanin ja raskassoutuisen hegeliläisen filosofin sijaan Lahtinen esittelee sanomalehtimies Snellmanin älykkönä, joka terävällä kynällään ja ironisella tyylillään kykeni paitsi vakuuttamaan myös viihdyttämään lukijoitaan.

Suomalaisen kansallistunteen ja identiteetin tutkimukselle kirja tarjoaa välineitä tulkita uudella tavalla sekä 1800-luvun jälkipuoliskon tapahtumia että Snellmanin panosta niissä. Esimerkiksi Snellmanin perustamien sanomalehtien merkitys kansakunnan herätystyössä täydentyy Lahtisen tulkinnalla, jossa korostuu suomalaisen julkisuuden tai ”yleisen mielipiteen” (s. 54) rakentuminen. Snellmanin tavoitteena oli luoda Suomeen julkinen tila kriittiselle keskustelulle, joka synnyttäisi uudenlaista yhteiskunnallista dynamiikkaa. Hän piti lehdistöä keikeisenä välineenä uudistusmielisyyden nousulle ”taantumusta vastaan” (s. 47). Samalla julkisuuden tuli hänen mukaansa toimia eräänlaisena suuren yleisön peilinä, ”josta se saattoi tunnistaa itseänsä ja tutkistella itseään” (s. 55).

Kuvaan kansalaisyhteiskunnan rakentajasta jää kuitenkin säröjä. Lahtinen nostaa kiinnostavasti esille Snellmanin ristiriitaisen suhtautumisen heikompaan kansanosaan. Yhtäältä tämä uudistusmielinen keskustelija piti tärkeänä esimerkiksi Savon ja Karjalan tilattoman väestön ja maaseudun köyhälistön aseman parantamista ja moitti parempiosaista väestöä ylenkatseesta. Toisaalta hän kavahti ajatusta siitä, että ”työväenluokat *itse* ryhtyisivät vapauden ja demokratian nimissä sekä enemmistön oikeudella sellaisiin määrittelyihin, tekoihin ja toimiin, jotka asettaisivat peräti kyseenalaiseksi kapitalistisen tuotantotavan sille ominaisine tuotantosuhteineen” (s. 139).

Kansallisuusaatteen kehitystä koskevan monipuolisen kuvauksen lisäksi maantieteilijöitä saattavat kiinnostaa Snellmanin poleemiset näkemykset joistakin kansallisromantiikan hengessä luoduista suomalaisuuden symboleista. Siinä missä Runeberg ja Topelius pyrkivät merkitsemään Järvi-Suomen luonnonmaisemia ihaistuttavasti suomalaiskansallisiksi, kaupunkielämästä viehätynyt Snellman ei innostunut korpimaista ja vaaroista. Hänelle ”suomalaisessa maisemahierarkiassa meri ja saaristo olivat omaa luokkaansa” (s. 194). Lahtinen nostaa esille myös Snellmanin epäilevän asenteen suhteessa ”maakuntaluonteen” tai vastaavien ”kuviteltujen olemustekijöiden” kykyyn selittää maan alueellisia kehityseroja (s. 191). Kriittisenä rationalistina Snellman ikään kuin ennakoiki anti-essentialistisia tulkintoja alueellisten identiteettien synnystä.

Lahtisen teos sisältää runsaasti yksityiskohtia ja kiinnostavia tulkintoja Snellmanin elämästä kriittisenä älykkönä. Kirjoittaja suhteuttaa filosofin näkemyksiä esimerkiksi hyvin aikakauden kansallisiin ja kansainvälisiin

kehityssuuntiin. Maantieteilijöitä teos palvelee oivallisena kuvauksena suomalaisen yhteiskuntaelämän varhaisista muodoista ja niiden nopeasta kehityksestä. Kirja onnistuu väistelemään Snellmanin jähmeäksi kanonisoitua kuvaa ja tarjoaa sen sijaan innostavia hetkiä kansallisfilosofin ajattelun parissa. Suosittelen kirjaa sekä yleissivistäväksi

katsaukseksi 1800-luvun Suomeen että suomalaisuus-
aatteen historiaa koskevaksi lähdeteokseksi.

JOUNI HÄKLI
*Yhdyskuntatieteiden laitos,
Tampereen yliopisto*